

A SZABAD TOPIK A BESZÉLT FRANCIÁBAN

Horváth Márton Gergely

Bevezetés¹

E tanulmányban a topikkihelyezés egyik speciális változatát, az úgynevezett szabad (*unlinked*) topikos szerkezeteket vizsgáljuk a beszélt franciában. E konstrukciók formai és szemantikai-pragmatikai sajátosságainak vizsgálata előtt áttekintést nyújtunk a vonatkozó szakirodalom különböző megközelítéseiéről. Erre egyrészt a szerkezet altípusainak megfelelő behatárolása és elemzése érdekében van szükség, másrészt azért, mert a források sem az osztályozási szempontok, sem a források által használt terminológia tekintetében nem egységesek e téren.

Tanulmányunkban elsősorban arra keressük a választ, hogy milyen topikként funkcionál a szabad topik — *aboutness* vagy *frame-setting* topikként —, illetve hogy elkülöníthetők-e alosztályok e szerkezettypuson belül. Elemzésünket egy spontán beszélt nyelvi korpuszra alapozzuk, amelyet a *Projet Phonologie du Français Contemporain*² (Durand et al. 2002, 2009) szabadon hozzáférhető és felhasználható beszélt nyelvi korpuszaiból állítottunk össze. Az innen idézett megnyilatkozások után zárójelben tüntetjük fel az adott beszélő kódját. A teljes korpuszt 792 percnyi hangfelvétel képezi, mely 28 franciaországi, 16 és 47 év közötti anyanyelvi beszélővel 1999 és 2006 között készített interjúból és kötetlen beszélgetésből áll össze. Korpuszunk adataiból kiindulva kísérjük meg a szabad topikos szerkezetek formai, szemantikai és pragmatikai jellemzőit feltérképezni.

Látni fogjuk, hogy heterogén osztályról van szó, és a különböző altípusok formai, szemantikai és pragmatikai jellemzői összefüggésbe hozhatók az *aboutness*, illetve *frame-setting* topik funkcióval. Vizsgálatunkból az is kiderül, hogy bizonyos feltételek mellett jobb oldali pozícióban is előfordulhat szabad topik. Arra a következtetésre juthatunk, hogy a diszlokált összetevő *aboutness* vagy *frame-setting* topik szerepe összefügg grammatikai integráltságának mértékével és jobb oldali pozícióban való megjelenésének lehetőségével. Ennek az eredménynek az alapján nemcsak a szabad topikos szerkezetek különböző típusait, hanem a többi, a beszélt franciában topikmegjelölő stratégiaként funkcionáló diszlokációs szerkezetet is összevethetjük, valamint

¹ Köszönöm Gécseg Zsuzsannának és Giampaolo Salvinak, valamint a tanulmány névtelen bírálójának az értékes tanácsokat és az építő kritikát, melyek nagyban segítettek munkámat.

² www.projet-pfc.net

elhelyezhetjük őket egy olyan skálán, amelynek segítségével megragadhatók lesznek a topik és az őt követő megnyilatkozás szintaktikai, szemantikai és pragmatikai jellemzőinek összefüggései.

1. A szabad topikos szerkezet definíciója és különböző megközelítései

1.1. Prototipikus és szabad topikos diszlokáció (Lambrecht 2001)

Elemzésünkben a diszlokáció Lambrecht (2001) által megfogalmazott definíciójára támaszkodunk. Lambrecht a diszlokáció egyik olyan alesetének tekinti a szabad topikos szerkezeteket, amely több ponton is eltér a „prototipikus” diszlokációtól, és így a Lambrecht által meghatározott négy definiáló kritériumnak sem mindegyike érvényes rá. E négy kritérium a következő: (i) a diszlokált konstituens tagmondaton kívüli pozíciója, (ii) lehetséges alternatív tagmondaton belüli pozíció, (iii) azonos index egy névmási elemmel, (iv) speciális prozódia (Lambrecht 2001:1050). Ezek közül az első és egyben legalapvetőbb kritérium, azaz a diszlokált összetevő tagmondathatáron kívüli pozíciója, a diszlokáció minden változatára érvényes: a konstituens a tagmondattól balra (bal oldali diszlokáció — *left dislocation* (LD); TOP pozíció: a továbbiakban L-TOP) vagy jobbra (jobb oldali diszlokáció — *right dislocation* (RD); ANTITOP pozíció: a továbbiakban R-TOP) található. Prototipikus esetben tehát a kihelyezett konstituensnek³ van egy lehetséges alternatív, tagmondaton belüli pozíciója, és funkcióját a tagmondaton belül egy vele azonos indexű, hangsúlytalan névmási elem jelzi (1). A tagmondat a kihelyezett összetevő nélkül is teljes, annak elhagyása nincs hatással a szintaktikai vagy prozódiai jólformáltságra, és a diszlokációs mondat szerkezet igazságfeltételeken ekvivalens „kanonikus” megfelelőjével: (1) rekonstruált „kanonikus” változata (1’).

(1) *l’ analyse, elle, est même pas littéraire*
DEF.SG elemzés ő.CL van még csak nem is irodalmi
’az elemzés még csak nem is irodalmi’ (21amb1)

(1’) *l’analyse est même pas littéraire*

A szabad (*unlinked*) topikos szerkezetek esetében a diszlokált pozícióban megjelenő összetevőnek⁴ nincs lehetséges alternatív, tagmondaton belüli pozíciója, és így nem is kötődik olyan tagmondaton belüli „ismétlő” elemhez,

³ A diszlokált összetevőt a helyesírási konvencióknak megfelelően és az áttekinthetőség érdekében vesszővel választjuk el a tagmondattól. A vessző ugyanakkor nem feltétlenül jelez szünetet.

⁴ A szabad topikként funkcionáló összetevő a franciában csak (névmási vagy lexikális) NP lehet.

ami a kihelyezett összetevőt reprezentálná. A diszlokált elem és a tagmondat között csak interpretációs, szemantikai-pragmatikai kapcsolat van:

- (2) *Et euh honnêtement, s'il y a maximum cinquante kilomètres en zone baignade, c'est le maximum, et euh*
 'és őszintén, ha van is maximum 50 kilométernyi fürdőzőna, az a maximum'
la _____ zone baignade, tu peux avoir de l' eau jusqu'à
 DEF.SG zóna fürdőzés te.CL lehet neked PART.SG víz -ig
cinquante centimètres
 ötven centiméter.PL
 'ami a fürdőzőnát illeti, maximum ötven centiméteres a víz' (21acp1)

Egy előrehozott szabad határozóval (3) ellentétben, amely megjelenhet tagmondatvégi csatolt pozícióban is (3'), a szabad topikként funkcionáló össze-
 tevő (4) csak L-TOP pozícióban lehet (4').

- (3) *aujourd'hui, j' ai pas été très forte*
 ma én.CL AUX nem volt nagyon erős
 'ma nem voltam túl ügyes' (21ac11)
- (3') *j'ai pas été très forte aujourd'hui*
- (4) *mon premier mari, on avait une voiture*
 POSS első férj PRON.INDEF.CL volt neki INDEF.SG autó
puis une moto
 aztán INDEF.SG motor
 kb. 'az első férjemmel egy autónk volt, aztán egy motorunk'
 (Blanche-Benveniste 1981:80)
- (4') **on avait une voiture puis une moto, mon premier mari*

A szabad topikként funkcionáló diszlokált NP bizonyos diskurzuskörnyezetben *quant à* 'ami ...-t illeti', *concernant* '...-t illetően' típusú lexikális topikjelölővel is állhat. Ez a diskurzuskörnyezet Lambrecht szerint a topikváltáshoz köthető, Stark (1999: 346) szerint pedig a topik újdonságának, fontosságának megjelöléséhez. A spontán beszédben az ilyen topikjelölők általában ritkán használatosak, ezt korpuszvizsgálatunk is megerősíti: csupán egy előfordulást⁵ regisztráltunk, ezért elemzésünkbe nem vontuk be.

⁵ *Concernant Alençon, je ne sais pas, je suis pas trop euh trop au courant* 'ami Alençont illeti, nem tudom, nem vagyok túl jól értesült' (61acg1)

1.2. A diszlokáció, mint topikjelölő stratégia

Lambrecht megközelítésében a diszlokáció alapvető funkciója a diskurzusban a topicalizáció, azaz a diszlokált konstituens topikként való megjelölése. A kijelentés olyan információt közvetít, amely releváns e topik referensre nézve, róla szól (*aboutness*), a címzettnek a topik referenssel kapcsolatos tudását növeli (Lambrecht 1994: 117–131).

A topiknak e lambrecht-i definíciója Reinhart (1981) topikfogalmán alapul, amely a szakirodalomban *aboutness* topikként szokott megjelenni. A szakirodalom megkülönbözteti az *aboutness* topikot a *frame-setting* topiktól: ez utóbbi egy olyan keretet jelent, amelyben a tagmondati predikációt értelmezni kell (Götze *et al.* 2007), amelyre a kijelentés korlátozódik (Jacobs 2001). A két topikfogalom nem zárja ki egymást: Jacobs (2001: 662) rámutat, hogy a német balra diszlokált topikjai, melyek mindig *aboutness* topikok, egyben opcionálisan *frame-setting* topikok is, azaz a *frame-setting* dimenziót a bal oldali diszlokáció nem tiltja, de nem is teszi szükségessé. Chafe (1976: 50) definíciója szerint a (*frame-setting*) topik „egy olyan térbeli, időbeli vagy individuális keretet állít fel, amelyben az állítás érvényes.”⁶

A szabad topikot a szakirodalom *aboutness* vagy *frame-setting* topikként írja le: a prototipikus diszlokációs szerkezetekhez hasonlóan a szabad topikos konstrukció kihelyezett összetevője is topikként értelmezhető. Az öt követő kijelentés információt szolgáltat róla (*aboutness*; cf. Lambrecht 1994:193), illetve az általa létrehozott térbeli, időbeli vagy individuális keretben érvényes a kijelentés (*frame-setting*; cf. Barnes 1985: 100), továbbá a topik referens rendelkezik a szükséges pragmatikai elérhetőség tulajdonságával (Lambrecht 1994:193, lásd még a 3.1. fejezetet).

Berrendonner–Reichler–Béguelin (1997: 204–207) és Prévost (2003) szintén hangsúlyozza, hogy ennek (az általunk használt terminológia szerint szabad topikként funkcionáló) kihelyezett összetevőnek a referenséről a tagmondat állít valamit (*aboutness* viszony), illetve a kihelyezett összetevő azt a területet (*field*) határozza meg, amelyben a tagmondati kijelentést értelmezni kell (Berrendonner–Reichler–Béguelin 1997), keretként funkcionál (Prévost 2003).⁷ Berrendonner–Reichler–Béguelin (1997) arra is rávilágít, hogy e konstrukciók sok hasonlóságot mutatnak a kettőspont-szerkezetes újságcímekkel:

⁶ „the topic sets a spatial, temporal, or individual framework within which the main predication holds”

⁷ Megjegyzendő, hogy míg Berrendonner–Reichler–Béguelin (1997) egyszerre jellemzi *aboutness* és *frame-setting* viszonytal a „bináris” konstrukciókat, addig Prévost (2003) elkülöníti a két funkciót (és a *topik* fogalmát csak az *aboutness* viszonyra alkalmazza, a *frame-setting* topikokat keretnek nevezi).

- (5) a. *Italie: Albanais expulsés*
Olaszország albánok kiutasítva.PL
'Olaszország: kiutasított albánok'
(Berrendonner–Reichler–Béguelin 1997:205)
- b. *Affaire Halliday: l' avocat répond au*
ügy Halliday DEF.SG ügyvéd válaszol PREP+DEF.SG
procureur
ügyész
'Halliday-ügy: az ügyvéd válaszol az ügyésznek'
(Salles 2014: 3217)

Az ilyen típusú újságcímek tehát a szabad topikos szerkezetek olyan altípusának is tekinthetők, amelyek nem a spontán beszélt franciát, hanem a zurnalisztikai szövegeket jellemzik (Salles 2014).

1.3. A szabad topik behatárolása (szakirodalmi áttekintés)

A szabad topik fenti, általunk is elfogadott definíciójához hasonlóan (de különböző terminológiát használva) határolja be a szabad topikos szerkezetet Larsson (1979), Barnes (1985), Cadiot (1992) és Fradin (1990). Az ezektől eltérő elemzések vagy ennél szűkebb kategóriát állítanak fel (például Blasco-Dulbecco 1999, lásd lentebb), vagy éppen ellenkezőleg, a szabad topikos szerkezeteket a függő topikos (*hanging topic*) konstrukciókkal egy csoportba tartozónak tekintik (Deulofeu 1979, Berrendonner–Reichler–Béguelin 1997, De Cat 2002).

A függő topikos konstrukció (Cinque 1977) alapvetően a következőkben tér el a klitikus névmást mint ismétlő elemet tartalmazó bal oldali diszlokációtól: függő topikot csak NP reprezentálhat, a tagmondatbeli ismétlő elem nemcsak klitikum, hanem „hangsúlyos” névmás vagy egy másik NP is lehet, az ismétlő elem és a (függő topikként) diszlokált NP között nincs esetegyezés, legfeljebb egy függő topik jelenhet meg az L-TOP pozícióban, továbbá a (függő topikként) diszlokált NP és az ismétlő elem közti viszony nem érzékeny a szigetmegszorításokra (lásd még Delais-Roussarie–Doetjes–Sleeman 2004). Azokban az esetekben tehát, amikor az ismétlő elem klitikus névmás, a beszélt franciában (nem beágyazott tagmondatokban) csak az *à/de* prepozíciós esetegyeztetés mutatja⁸, hogy klitikumos bal oldali diszlokációról (6a) vagy függő topikos konstrukcióról (6bc) van-e szó.

⁸ A szigetmegszorításokra való érzékenységre vonatkozó eltérésből adódóan a szigetként működő tagmondatokban található tárgyi névmással koreferens, a főmondat elé diszlokált NP-t is függő topikként lehet értelmezni (Delais-Roussarie–Doetjes–Sleeman 2004:504–505).

- (6) a. *à moi, on m' a dit qu' il y en avait*
 PREP én PRON.INDEF.CL nekem.CL mondta hogy 'volt abból'
 'nekem azt mondták, hogy volt belőle' (61acm1)
- b. *moi, ça m' arrive aussi*
 én az nekem.CL történik is
 'az velem is megesik' (21am11)
- c. *Mexico, faut pas y rester*
 Mexikó kell nem ott.CL maradni
 'nem szabad Mexikóban maradni' (69aer1)

A függő topikos konstrukció esetében a diszlokált NP és az ismétlődő elem közötti kapcsolat referenciális, de — esetegyeztetés hiányában — nem „funkcionális” (Fradin 1988), azaz pusztán szemantikai és implicit (Berrendonner–Reichler–Béguelin 1997): a diszlokált NP mondatban betöltött szerepe nincs explicit módon jelölve.

Ezen implicit, szemantikai kapcsolat a diszlokált NP és a tagmondat között valóban közös eleme a függő topikos és a szabad topikos konstrukciónak. Utóbbi esetében azonban nincs a tagmondatban a diszlokált NP-vel koreferens „ismétlődő” elem. E különbséget Deulofeu (1979) elemzése is megragadja: noha a (6bc) típusú, az „igei szerkezethez prepozíciós jelölés nélkül csatolt lexikális elemet”⁹ (Deulofeu 1979:99) tartalmazó megnyilatkozásokat a (2) típusú „bináris” konstrukciókkal közösen tárgyalja, előbbit a (6a) típusú klitikumos bal oldali diszlokációhoz hasonlítható, külön alosztályként kezeli.

De Cat (2002) nem tesz különbséget szabad topik és függő topik között, mindkét szerkezetet *hanging topic* néven tárgyalja.¹⁰ Szerinte a tagmondat és a diszlokált, topikként funkcionáló összetevő közötti „laza” kapcsolatot az teremti meg, hogy utóbbi és a tagmondatbeli „ismétlődő” elem részbenrendezett halmaz (*poset*)¹¹ viszonyban áll egymással. A mandarin bizonyos szabad (*dangling*) topikjainak megjelenését is hasonló, halmaz–elem viszony meglétehez köti Hu–Pan (2008). Nem minden esetben áll azonban fenn ilyen vi-

⁹ „L'élément lexical est adjoint à une construction verbale sans aucune marque prépositionnelle”

¹⁰ Jóllehet a szabad topikra *hanging topic*-ként, a függő topikos konstrukcióra *hanging topic left dislocation* (HTLD)-ként hivatkozik, nem különíti el élesen a kettőt: a HTLD és a klitikumos bal oldali diszlokáció (*clitic left dislocation* — CILD) közti különbségként többek között azt említi, hogy míg a CILD esetében mindig klitikus névmás az ismétlődő elem, addig a HTLD esetében az ismétlődő elem lehet nem klitikus, vagy hiányozhat is (De Cat 2002:106). Ez utóbbi esetben beszélhetünk az általunk elfogadott definíció szerint szabad topikról, s ezt a De Cat (2002: 82,186) által idézett példák is alátámasztják.

¹¹ A részbenrendezett halmaz egy olyan halmaz, melynek elemei egy reflexív, tranzitív és antiszimmetrikus vagy irreflexív, tranzitív és aszimmetrikus relációnak megfelelően vannak rendezve, tehát például *nagyobb, része, alítípusa*, stb. (De Cat 2002: 129).

szony a szabad topik referens és a tagmondat egyik összetevőjének referense között, sem a mandarinban (Huang–Ting 2006), sem a beszélt franciában (7).

- (7) *le système, quand tu tu prends une nounou,*
DEF.SG rendszer amikor te.CL te.CL felveszel INDEF.SG dada
tu as des aides
te.CL van neked INDEF.PL támogatás.PL
kb. 'ebben a rendszerben, ha felveszel egy dadát, kapsz támogatást'
(21abl1)

Berrendonner–Reichler–Béguelin (1997) elemzésében a „bináris” konstrukciónak nevezett szerkezetípusba tartoznak az anafora nélküli, az általunk szabad topikos szerkezeteknek nevezett egységek, valamint egy második altípus. Ez utóbbi esetében a tagmondat a diszlokált NP egy olyan anaforáját tartalmazza, amely szabad referáló kifejezés, a diszlokált NP nem köti (8). A függő topik (Cinque 1977), valamint a szabad topik (Lambrecht 2001) fentebb vázolt, s általunk is elfogadott definíciója szerint ugyanakkor ezt a csoportot két típusra lehet osztani: (8ab)-t függő topikos konstrukcióként¹², (8cd)-t¹³ pedig szabad topikos diszlokációként elemezzük: az anafora létrehozza a szükséges szemantikai kapcsolatot, de nem tekinthető koreferens ismétlődő elemnek.

- (8) a. *sixième, comment ça se passait en sixième ?*
hatodik hogyan az történt PREP hatodik
'ami a hatodikat illeti, hogy is volt hatodikban?' (61acg1)
- b. *Paul, Pierre vient de se battre avec cet idiot*
Paul Pierre AUX verekedni -val DEM idióta
'Ami Pault illeti, Pierre épp most verekedett ezzel az idiótával'
(Blasco-Dulbecco 1999:48)
- c. *la Seine, euh les quais les*
DEF.SG Szajna [hezitáció] DEF.PL rakpart.PL DEF.PL
quais maintenant sont canalisés, vous savez
rakpart.PL most vannak csatornázza.PL ti.CL tudjátok
'Ami a Szajnát illeti, a rakpartok már be vannak csatornázva'
(Berrendonner–Reichler–Béguelin 1997:205)

¹² A (8a) példa szó szerinti anaforája megkülönböztetendő (8b) minősítői (*epithet*) (Larsson 1979:46, Delais-Roussarie–Doetjes–Sleeman 2004:502–505) anaforájától.

¹³ A Berrendonner–Reichler–Béguelin (1997:205)-től idézett (8c) esetében felmerülhet a kérdés, hogy nem csupán javító stratégiáról van-e valójában szó.

- d. *mon grand-père, donc le père de ma mère,*
 POSS nagyapa tehát DEF.SG apa PREP POSS anya
eh vu qu' ils avaient plein de
 [hezitáció] tekintve hogy ők.CL volt nekik rengeteg PREP
gamins
 kölyök.PL
 'ami nagyapámat, tehát anyám apját illeti, tekintve, hogy sok
 gyereük volt' (21abm1)

Amint arra fentebb utaltunk, Blasco-Dulbecco (1999:126–132) szűkebben értelmezi a szabad topikos szerkezeteket. Nem tekinti ugyanis szabad topikosnak azokat a konstrukciókat, amelyeknél a diszlokált összetevő és az „ismétlő” elem között nem- vagy számbeli eltérés van (8d). Részbenrendezettalmaz típusú viszony fennállása mellett érvel ezekben az esetekben (de ezt a terminust nem használja): a referenciális kapcsolat a klitikus névmás és a diszlokált összetevőre vonatkozó, vagy abból kikövetkeztethető elem között jön létre. Tanulmányunkban tehát ezeket a konstrukciókat is szabad topikos szerkezeteknek tekintjük.

Ami az esetleges altípusok elkülönítését és jellemzését illeti, Larsson (1979) és Cadiot (1992), illetve Blasco-Dulbecco (1999) és Berrendonner-Reichler-Béguelin (1997) nem határoz meg külön altípusokat. Barnes (1985) és Fradin (1990) elemzésében alapvetően két alosztály elkülönítése érhető tetten. Az egyik alosztályt (9) azon szabad topikként funkcionáló NP-k alkotják, amelyek határozóként értelmezhetőek, mintha olyan PP-k lennének, amelyekből törlődik a prepozíció, s így a formális integráció helyét a pragmatikai veszi át (Barnes 1985:98–104)¹⁴ — „rovatként” (*rubrique*) működnek, akár a kettőspont-szerkezetes újságcímek (Fradin 1990:18). A másik alosztályba (10) azok a (névmási vagy lexikális) NP-k tartoznak, melyeknek interpretációja a megelőző kontextustól függ: a szabad topik egy hiányos megnyilatkozással kombinálódik. E hiányos megnyilatkozás predikátumként az előrevetett összetevőről szól.

- (9) *la _____ fac, c' est bien connu hein, tu*
 DEF.SG egyetemi kar az.CL van jól ismert na te.CL
as de la liberté
 van neked PART.SG szabadság
 'ami az egyetemet illeti, köztudott, hogy nagy a szabadság' (61acm1)

¹⁴ (9)-ben tehát a *la fac* 'az egyetem' egy prepozíció nélküli PP-ként is értelmezhető, mintha *à la fac* 'az egyetemen' lenne. Blasco-Dulbecco (1999:100) szerint azonban ezzel a hipotézissel egyrészt az a probléma, hogy ekvivalensnek feltételez két megnyilatkozást, másrészt ellenőrizhetetlen.

(10) *Omar, il lit un peu moins, mais*

'Omar kicsit kevesebbet olvas, de'

lui c' est plus des trucs documentaires

ő az.CL van inkább INDEF.PL izé.PL dokumentum-.PL

'(ő) inkább dokumentumkönyveket (olvas)' (21acl1)

Stark, aki a legrészletesebb elemzést nyújtja a beszélt francia szabad topikos szerkezetéről, három alosztályba sorolja őket (Stark 1999). A fenti két altípuson felül egy olyan *aboutness* típusú szabad topikot is elkülönít, amelynél az interpretációhoz nincs szükség a megelőző kontextusra:

(11) *nos loisirs, on aime bien aller euh*

POSS szabadidő.PL PRON.INDEF.CL szeret jól menni [hezitáció]

à des concerts

PREP INDEF.PL koncert.PL

'ami szabadidős tevékenységeinket illeti, nagyon szeretünk koncertekre járni' (21acl1)

A Stark (1999)-féle másik két altípus tehát megfeleltethető a (9), illetve a (10) által illusztrált változatoknak. A (9) típusú, a teljes megnyilatkozást megelőző *frame-setting* szabad topik azt a keretet, „tematikus területet” adja meg, amelyben a kijelentés érvényes. Stark (1999) szerint nemcsak lexikális NP (12a), hanem névmás is betölthet ilyen funkciót (a leggyakrabban a *moi* 'én') (12b), ebben az esetben a beszélő vagy „individuális keretet” (*individual framework*, Chafe 1976: 50, Downing 1991: 129) alkot, vagy így fejezi ki a diskurzusban való részvételi szándékát (Stark 1999: 347).

(12) a. *les enfants, dans la moyenne, c' est cent*

DEF.PL gyerek.PL PREP DEF.SG átlag az.CL van száz

balles, le repas

frank.PL DEF.SG étkezés

kb. 'a gyerekeknek átlagosan száz frankba kerül egy ebéd' (61ahl1)

b. *quand j'étais euh classée avant elle, elle me faisait la gueule,*

'amikor előtte voltam rangsorban, akkor meg volt rám sértődve,'

et moi, c' est vrai, quand que quand elle était

és én az.CL van igaz amikor hogy amikor ő.CL volt

classée avant moi euh ça enfin passait pas

rangsorolva előtt én [hezitáció] az szóval ment nem

non plus

sem

'és ami engem illet, igaz, hogy amikor ő volt előttem a

rangsorban, szóval az sem volt következmények nélkül' (61acg1)

1.4. *Jobb oldali szabad topik a szakirodalomban*

Amint arra már fentebb utaltunk, a vonatkozó szakirodalmi források túlnyomó többsége szerint a szabad topikként funkcionáló összetevő csak L-TOP pozícióban lehet (4), R-TOP-ban nem (4') (Lambrecht 2001:1070–1071).

Kivételt képez Larsson (1979), Fradin (1990), illetve részben Blasco-Dulbecco (1999) és De Cat (2002). Larsson (1979:44) szépirodalmi példája (13) a (10) típusú, *c'est* kopulás szerkezetekkel rokonítható. A Fradin (1990:30) által a jobb oldali szabad topikra hozott példákban (14) nem teljes, predikátumszerű megnyilatkozáshoz kapcsolódik a szabad topik.

- (13) *Ce n' était pas les tympons, elle, qu' elle*
 az.CL NEvolt nem DEF.PL dobhártya.PL ő REL ő.CL
avait sensibles: c' était le nez (Simenon)
 volt neki érzékeny.PL az.CL volt DEF.SG orr
 'Neki nem a dobhártyája volt érzékeny, hanem az orra'
 (Larsson 1979:44)

- (14) a. *C'est ça, t'invites tes amis et tu leur sers une salade aux piments.*

'Ez az, meghívod a barátaidat és csípős paprikás salátát szolgálsz fel nekik.'

B: *Surtout Michèle, les _____ piments!*
 főleg Michèle DEF.PL paprika.PL

kb. 'Csípőset, főleg Michèle-nek!' (Fradin 1990: 30)

b. *Rater un repas, Pierre!*
 elmulasztani INDEF.SG étkezés Pierre

kb. 'Még hogy Pierre elmulasztana egy étkezést!' (Fradin 1990: 30)

Blasco-Dulbecco (1999: 129) szerint azokban az esetekben, amikor referenciális kapcsolat van a klitikus névmás és egy, a diszlokált összetevőből kikövetkeztethető elem között, a csoport-osztály (*collectif-classe*) típusú részben-rendezett halmaz reláció az egyetlen, ami jobb oldali diszlokációt is megenged (15). Végül érdemes megemlíteni, hogy bár De Cat (2002:107) szerint a szabad topiknak (nála *hanging topic*) nincs jobb oldali változata, egy példát mégis hoz (16), amelyben a szabad topik (10)-hez hasonlóan kopulás szerkezetű predikátumhoz kapcsolódik.¹⁵

¹⁵ Mind (15), mind (16) esetében felmerülhet olyan elemzési lehetőség, miszerint az *ils* 'ők' és a *la Migros* 'a Migros', illetve a *c'* 'az' és a *robinet* 'csap' koreferensnek tekinthető. Lentebb látni fogjuk, hogy az ilyen típusú anaforikus viszonyok konkrét jellemzésétől függetlenül ezek a megnyilatkozások is beilleszthetők lesznek modellünkbe.

- (15) *Qu'est-ce qu'ils doivent faire comme chiffre*
 mit ök.CL kellenek csinálni mint szám
d'affaires le samedi, la Migros
 PREP üzlet.PL DEF.SG szombat DEF.SG Migros
 'Micsoda forgalmuk lehet szombatonként a Migros-nál'
 (Reichler-Béguelin 1993:341)
- (16) *c'est fini, robinet*
 az.CL van vége csap
 kb. 'fejezd be a csappal a játékot' (De Cat 2002:82)

A következő fejezetekben, melyekben e szakirodalmi áttekintés után korpuszunk adatai alapján vesszük sorra a szabad topik formai és szemantikai-pragmatikai sajátosságait, visszatérünk a jobb oldalon megjelenő szabad topikok kérdésére.

2. A szabad topik formai sajátosságai, altípusai a beszélt franciában

Az előzőekben bemutatott szakirodalmi források, valamint a vizsgált korpusz adatai alapján a következő javaslatot tesszük a szabad topikos szerkezetek behatárolására és típusainak meghatározására. A formai sajátosságok alapján megkülönböztethető két alapvető szerkeztípus a nem *c'est*-típusú (2.1. fejezet) és a *c'est*-típusú (2.2. fejezet) konstrukció. A két szerkeztípus formai elkülönítése ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a két csoport szemantikailag-pragmatikailag homogén, illetve élesen elkülönülő lenne, amint azt a 3. fejezetben látni fogjuk.

2.1. A nem *c'est* típusú szabad topikos szerkezet

A teljes korpuszban előforduló 153 (bal oldali) szabad topik az összes L-TOP pozíciójú topiknak mintegy 11 %-át teszi ki. A 153-ból 89 esetben (58 %) nem *c'est* típusú szerkezetben jelenik meg a szabad topik, melynek altípusait és azok előfordulási statisztikáját az 1. táblázat foglalja össze.

1. táblázat: A nem *c'est*-típusú bal oldali szabad topikos szerkezetek előfordulási statisztikája

nem <i>c'est</i> -típusú szabad topik	teljes megnyilatkozással	kettősalany	szem. keret	2	13	79	89
			birtokos	11			
	nem kettősalany				66		
	hiányos megnyilatkozással					10	

A nem *c'est*-típusú szerkezetek altípusának tekinthető, úgynevezett kettősalany-szerkezet (*double-subject construction*) esetében a TOP konstituenst

egy szemantikai (és olykor szintaktikai) alanyként funkcionáló másik NP követi (Lambrecht 2001: 1058). A TOP NP és az őt követő NP közötti kapcsolat leírható szemantikai keret és e keret eleme közti kapcsolatként (17a), illetve a két összetevő között birtokos viszony is fennállhat (17bc). Ez utóbbi gyakoribb (Lambrecht 2001), ezt a korpuszunk adatai is alátámasztják: a 13 kettős-alany-szerkezetből 11 esetben explicit birtokos determináns jelzi a birtokos viszonyt a két NP között. A TOP NP ettől függetlenül nem része az ige valenciájának, és a függő topikos szerkezetekkel (6bc) ellentétben nem kötődik közvetlenül sem az ige argumentumkeretéhez (Lambrecht 1981:57).

- (17) a. *les filles, euh je te signale euh,*
 DEF.PL lány.PL [hezitáció] én.CL neked.cl jelzem [hezitáció]
Marie, ça fait un mois que je l' ai
 Marie az.CL csinál egy hónap hogy én.CL őt.CL AUX
pas vue
 nem látott
 'ami a lányokat illeti, csak szólok, hogy Marie-t már egy hónapja nem láttam' (61ah1)
- b. *mon frère, sa voiture, elle est complètement cassée*
 POSS fivér POSS autó ő.CL van teljesen törött
 'a fivérem autója teljesen össze van törve' (Lambrecht 1981:57)
- c. *moi, ma formation principale, c' est plutôt le*
 én POSS képzettség alapvető az.CL van inkább DEF.SG
classique
 klasszikus
 'az alapképzettségem inkább klasszikus' (61alh1)

A kettős-alany-szerkezetek a korpusz összes szabad topikos szerkezetének 8,5 %-át teszik tehát ki. Mind a 11 birtokos viszony esetében névmás (ebből hat alkalommal *moi* 'én') tölti be a TOP pozíciót: kognitív horgonyként funkcionál, az utána következő NP(-k) „szűkíti(k) tovább” a referenciát (Detges–Waltereit 2014).

A nem *c'est*-típusú szabad topikos szerkezetek esetében a szabad topik a leggyakrabban teljes megnyilatkozáshoz kapcsolódik: az összes kettős-alany-szerkezet ilyen, és a nem kettős-alany-szerkezetek több, mint 86 %-a is — például (2, 7, 9, 11, 12). A fennmaradó alig több mint 14 %-ban a szabad topik egy hiányos, predikátumszerű megnyilatkozáshoz kapcsolódik:

- (18) a. *moi, aucune idée*
 én semmiféle ötlet
 'nekem fogalmam sincs (róla)' (61acm1)

- b. *ça, entre les deux semaines, pas de*
az között DEF.PL két hét.PL nem INDEF.SG
problème, moi
probléma én
'nekem az a két hét megfelel' (61ahl1)
- c. *Rome, une semaine en cinquième, et Florence,*
Róma INDEF.SG hét PREP ötödik és Firenze
une semaine en seconde
INDEF.SG hét PREP második
'Róma egy hét hetedikben és Firenze egy hét tizedikben' (92aaf3)

E hiányos megnyilatkozások (14)-hez hasonlóak, amelyekben a szabad topik nem teljes állítással, hanem csak egy predikátummal kombinálódik, és amelyeket Fradin (1990:30) jobb oldalon megjelenő szabad topikként idézett. Megfigyelhetjük, hogy (18) megnyilatkozásainak „jobb oldali” változatai is grammatikusak lennének (például (18a') *aucune idée, moi*), valamint a (18b)-ben az R-TOP pozícióban található *moi 'én'* szintén szabad topikként elemezhető.

2.2. A *c'est* típusú szabad topikos szerkezet

A *c'est* típusú kopulás szerkezetek vizsgálatakor több kérdés is felmerül. Az első és legalapvetőbb kérdés az, hogy szabad topikos konstrukcióként elemzendő-e egy ilyen szerkezetű megnyilatkozás. Az esetek többségében (a korpuszban található NP *c'est* kopulás szerkezetek 83 %-ában) ugyanis a *ce* névmást anaforikusan köti a diszlokált NP, amely integrálható a tagmondatba (19), azaz rekonstruálható olyan „kanonikus” megfelelője, amelyben a *ce* alanyi pozícióját a TOP NP venné át (19').

- (19) *le saxophone, c'est le plus facile*
DEF.SG szaxofon az.CL van legkönnyebb
'a szaxofon a legkönnyebb' (21aml1)

(19') *le saxophone est le plus facile*

Ilyenkor tehát nem szabad topikos szerkezetről, hanem anaforikus kötéssel rendelkező (*linked*) topikos bal oldali diszlokációról van szó.

Ezekkel állíthatók szembe a szabad topikos szerkezetként elemezhető NP *c'est* kopulás megnyilatkozások: a *ce* névmást ezekben az esetekben nem köti anaforikusan a diszlokált NP, amely nem is integrálható a tagmondatba (20). Korpuszunk alapján e kopulás szerkezet jobb oldali, R-TOP pozícióban meg-

jelenő szabad topikot is megenged (21) — ezt támasztja alá a De Cat (2002: 82) által idézett példa (16) is.

- (20) a. *Ma mère qui parle anglais, c' est une*
 POSS anya aki beszél angol az.CL van INDEF.SG
énorme blague euh et sinon elle ne parle
 hatalmas vicc [hezitáció] és különben ő.CL NEG beszél
rien d' autre
 semmi PREP más
 kb. 'anyám, ahogy angolul beszél, az kész röhej, és egyébként
 más nyelvet nem beszél' (75csb1)
- b. *moi, c' est comme tu veux*
 én az.CL van mint te.CL akarod
 kb. 'nekem jó lesz, ahogy te akarod' (61ahl1)
- (21) A: *Ouais tu vois, si tu décides de faire un truc, tu le fais bien quoi, tu viens pas une fois sur deux euh, tu euh*
 'Ja, érted, ha eldöntöd, hogy csinálsz valamit, akkor már jól csinálsz, nem csak minden második alkalommal jössz'
- B: *C' est l' armée, toi*
 az.CL van DEF.SG hadsereg te
 kb. 'veled ez kész katonaság' (21aml1)

A kopulás szerkezetek két alapvető típusa (Higgins 1973) a szabad topikos „NP c'est”-szerkezetek esetében is elkülöníthető: a predikációs szerkezetek egy individuumhoz rendelnek egy tulajdonságot, míg a specifikációsak azt adják meg, hogy egy tulajdonság milyen individuum(ok)ra igaz. Az előfordulási statisztikát a 2. Táblázat tartalmazza.

2. táblázat: A c'est típusú bal oldali szabad topikos szerkezetek előfordulási statisztikája

c'est típusú szabad topik	predikációs		35	64
	specifikációs	kontextus nélkül értelmezhető	7	
		kontextus nélkül nem értelmezhető	22	

Megfigyelhető, hogy a predikációs szerkezetek esetében a szabad topikos megnyilatkozás minden esetben értelmezhető a kontextustól függetlenül is (20). A szabad topikos specifikációs kopulás szerkezetek túlnyomó többségének értelmezéséhez ugyanakkor szükség van a megelőző kontextusra (10); ezt a szerkezetípust nevezi Stark (1999) „parciális” vagy „indirekt” topikos konstrukciónak.

Az, hogy egy szabad topikos megnyilatkozás nem értelmezhető a kontextus nélkül, a szerkezetnek a megelőző kontextus mellé rendelt voltából (Stark 1999: 346) következik, azaz az értelmezhetőség kérdése nem a szabad topikkal vagy a magával a kopulás szerkezettel hozható összefüggésbe, hanem a specifikációs kopulás szerkezet hiányos jellegével: a kontextustól függetlenül nem értelmezhető *NP c'est* szerkezetű szabad topikos megnyilatkozásokat elliptikus specifikációs kopulás szerkezeteknek is tekinthetjük. Ritkább (huzsonkettőből hat) esetben e specifikációs kopulás mondat a kettősalany-szerkezet elliptikus változatának is tekinthető (lásd (22) aláhúzott szakasza), amelyben a birtokos viszonyt jelölő elemet tartalmazó konstituens törlődik (22'). (22)-höz hasonló szerkezet jobb oldalra diszlokált szabad topikos változatban is előfordulhat (egy ilyen esetet regisztráltunk (23), lásd még a következő fejezetben). A fennmaradó 16 esetben pedig csonkolt *cleft*-szerkezetként elemezhetjük a megnyilatkozást: olyan specifikációs kopulás szerkezetként, amelyben a tulajdonságot jelölő tagmondat törlődik, míg a referenciális rész jelen van, és a kihelyezett (gyakran referenciális) NP a tulajdonságot jelölő törölt tagmondattal hozható összefüggésbe, azaz a diszlokált elem egy olyan névmást köt, amely az elliptált tagmondattal található. (10) esetében a (10')-ben aláhúzással jelölt *cleft* lesz ily módon rekonstruálható.

(22) A: *Tu connais leur date de naissance?*

'Tudod a születési dátumukat?'

B: *Euh alors ma mère, c' est quatorze février*
[hezitáció] tehát POSS anya az.CL van tizennégy február

quarante-six

negyvenhat

'Hmm, anyámé negyvenhat február tizennegyediké' (69aer1)

(22') *ma mère, [sa date de naissance] c' est...*

POSS anya POSS dátum PREP születés az.CL van

(23) A: *Son année de naissance?*

'Születési éve?'

B: *Quarante-deux ou quarante-trois, je sais plus.*

'Negyvenkettő vagy negyvenhárom, már nem tudom.'

A: *Plus ou moins, ça va. Et son lieu d'origine?*

'Hozzávetőlegesen jó lesz. És származási helye?'

B: *Ah, mon père, il est né à Loudéac en Bretagne. Ça, par contre, je le sais.*

'Á, az apám Loudéac-ban született Bretagne-ban. Ezt viszont tudom'

A: *Hum hum.*

'Ühüm.'

B: *C' est quarante-deux ou quarante-trois, mon père?*

az.CL van negyvenkettő vagy negyvenhárom POSS apa

'Negyvenkettő vagy negyvenhárom az apámé?' (75ccr1)

(10) *Omar, il lit un peu moins, mais*

'Omar kicsit kevesebbet olvas, de'

lui c' est plus des trucs documentaires

ő az.CL van inkább INDEF.PL izé.PL dokumentum-.PL

'(ő) inkább dokumentumkönyveket (olvas)' (21acl1)

(10') *Omar, il lit un peu moins, mais*

'Omar kicsit kevesebbet olvas, de'

lui, c' est plus des trucs documentaires

ő az.CL van inkább INDEF.PL izé.PL dokumentum-.PL

[qu' il, lit]

COMP ő.CL olvas

'(ő) inkább dokumentumkönyveket (olvas)' (21acl1)

E rekonstrukciós lehetőségek — függetlenül attól, hogy csonkolt *cleft*-ként vagy elliptikus kettősalany-szerkezetként rekonstruáljuk a megnyilatkozásokat — rámutatnak arra, hogy a *c'est*-típusú szabad topikos szerkezetekben mindig egy nem teljes megnyilatkozással kombinálódik a szabad topik. A tagmondat szintaktikai alanya egy referenciális tartalom nélküli *ce* klitikus névmás, melyet egy testes elemekkel kitöltött állítmányi rész követ. A szabad topik ezzel az állítmányi résszel kombinálódik, csakúgy, mint a nem *cleft*-típusú, (18)-ban illusztrált esetekben. A konstrukció jelentését így a szabad topik, az állítmány, valamint a kontextuális hatások együtt adják ki — nemcsak (10), (22) vagy (23), hanem (18) esetében is. A *c'est*-típusú és nem *c'est*-típusú szabad topikos szerkezetek formai elkülönítése tehát nem jelenti azt, hogy ne lennének hasonlóságok a két csoport bizonyos alosztályai között. Amint azt a következő fejezetben látni fogjuk, a két altípus szemantikailag-pragmatikailag sem homogén, s a két csoport közötti (rekonstruálható) formai átfedéseket a szemantikai-pragmatikai sajátosságok is tükrözik.

3. Szemantikai-pragmatikai sajátosságok

3.1. A szabad topik és a megelőző kontextus viszonya

Az, hogy a (szabad) topik referensének pragmatikailag „élhetőnek” kell lennie, feltétele annak, hogy topikként funkcionálhasson a diskurzus adott pontján. A szükséges pragmatikai elérhetőség tulajdonsága azt jelenti, hogy a

topik referens egy, a diskurzusban kontextuálisan vagy szituációsan lehoronyzott referens (Lambrecht 1994:193). Ahhoz tehát, hogy egy referenst topikként, illetve hogy egy kijelentést a topikról szóló releváns információ megfogalmazásaként lehessen értelmezni, a referensnek bizonyos aktivációs tulajdonságokkal (Chafe 1987) kell rendelkeznie: ez a topik referensnek egy bizonyos fokú pragmatikai, kognitív elérhetősége. Topik akkor lehet egy referens, ha aktív (a figyelem középpontjában van) vagy elérhető (félaktív), azaz vagy említették már korábban a diskurzusban, vagy észlelhető az adott szituációban, vagy kikövetkeztethető a diskurzus által felállított szemantikai keretből.

A szabad topikos konstrukciók esetében tehát a prototipikus diszlokációs konstrukciókhoz hasonlóan a topik referens kapcsolódik a kontextushoz: a diskurzus által felállított szemantikai keretbe illeszkedő új topikként, vagy már korábban felállított topikként is megjelenhet. A 3. táblázat tartalmazza a szabad topik referens elérhetőségi státuszához kapcsolható funkciók statisztikáját.

3. táblázat: A bal oldali szabad topik lexikális NP referensének elérhetőségi státusza és topikfunkciója

referencia, funkció		nem <i>c'est</i> -típusú	<i>c'est</i> -típusú	összesen
aktív	új topik	7	4	11
	új topik	21	13	34
textuálisan elérhető	topikfenntartás	7	3	10
	topikfolytatás	9	11	20
kikövetkeztethető	új topik	17	10	27

A táblázat adataiból kitűnik, hogy a szabad topik legtöbbször új topikviszony jelöléséhez kötődik, melynek esetében három lehetséges helyzetet különböztethetünk meg. Legritkább esetben a szabad topik referense aktív: a megelőző diskurzusban éppen szó volt róla, a figyelem középpontjában van, de még nincs topik státusza: egy megelőző megnyilatkozás komment részében említették, mint (2)-ben. Új topik lehet továbbá kikövetkeztethető referenciájú referens (17a), illetve a diskurzusban korábban említett (textuálisan elérhető), de akkor még nem topikként funkcionáló referens (27) is. Végül pedig korábban már felállított topikviszony fenntartását (11), illetve folytatását (20a) is jelölheti.¹⁶ Ezen megfigyeléseink megerősítik Stark (1999:347–354) észrevételeit.

¹⁶ Topikfolytatásként értelmezzük a korábban topikként használt referensre való „visszátértést”, és fenntartásként a már éppen aktív topik „megerősítését” (vö. Horváth 2015).

3.2. Aboutness és frame-setting jellemzők

Amint azt a szakirodalmi források áttekintésekor fentebb láttuk, a szabad topikot elsősorban keretként — *frame-setting* topikként határozzák meg, azaz Chafe (1976:50) topik-definíciójának megfelelően. Míg tehát a kötött topikos szerkezetekben a topik a predikátum egyik szemantikai argumentuma, addig a szabad topik tipikusan a teljes állítás érvényességének „területét” jelöli ki. A szabad topikot követő állításban így lehet *aboutness* topik is, amelyről a predikátum szól (Stark 1999:346; Starknál *thème* ’téma’) — ez az *aboutness* topik funkció akár explicit módon is lehet jelölve (lásd (17a)-ban *Marie*, (17b)-ben *sa voiture* ’az autója’, (17c)-ben *ma formation principale* ’az alapképzettségem’).

Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a keretfelállító funkció nem zárja ki a szabad topik *aboutness*-jellegét (az őt követő teljes állítással kapcsolatban). Ezt az is jól mutatja, hogy a szabad topik nem csak mondattopik, hanem diskurzustopik¹⁷ szerepet is betölthet (Stark 1999:349–353), ezt korpuszunk adatai is alátámasztják. Illusztrációként alább megismételjük (9)-et tágabb szövegkörnyezetben: a szabad topikként funkcionáló NP nem csupán a következő megnyilatkozás, hanem egy hosszabb szakasz „témáját”, azaz a diskurzustopikot jelöli.

- (9') A: *la fac, c'est bien connu hein, tu as de la liberté, tu as un appart euh tu t'amuses comme un fou euh*
'ami az egyetemet illeti, mindenki tudja, hogy nagy a szabadságod, van egy lakásod, örült jól szórakozol'
B: *je veux dire, on me l'a répété cinquante millions de fois hein*
'persze, már ötvenmilliószor elmondták ezt nekem'

¹⁷ A mondattopik és diskurzustopik közötti hagyományos különbségtétel lényege, hogy míg a mondattopik fogalma egy mondaton belüli kifejezéshez kapcsolható, addig a diskurzustopik a diskurzus nagyobb, adott esetben elvontabb egységeihez köthető (Reinhart 1981). A diskurzustopikkal, mint a társalgás témájával kapcsolatban Chafe (2008) úgy fogalmaz, hogy az gondolatok koherens gyűjteménye, amelyet a társalgás egyik résztvevője vezet be, és a résztvevők gyakran közösen fejtenek ki.

A: *tu tu tu te couches à deux heures du matin euh tu t'en fous après des cours et tout hein, c'est comme ça hein, moi, la plupart de mes copines que je connais qui sont allées à l'université, c'est comme ça*

'hajnali két óraker mész aludni, aztán az órákat leszarod, így megy ez, a legtöbb ismerősömmel, aki egyetemre ment, így van'
(61acm1)

A szabad topik Lambrecht (2001)-féle általános jellemzésével ellentétben azonban nem mindegyik szabad topik funkciója érvényességi keret felállítósa. Amint azt Stark (1999) is megállapítja, léteznek olyan szabad topikok is, amelyek, bár teljes megnyilatkozás követi őket, *aboutness* topikként funkcionálnak (11). Szintén nem *frame-setting* funkcióval rendelkeznek a (18) típusú hiányos megnyilatkozással, valamint a *c'est*-típusú kopulás szerkezettel kombinálódó szabad topikok: mindkét esetben egy predikátumszerű — szemantikai szinten nem alany-állítmány szerkezetű — tagmondathoz kapcsolódik a szabad topik, s az (1) típusú argumentumtopikhoz hasonlóan *aboutness* topikként funkcionál.

A korpuszunkból származó példák alapján láttuk továbbá azt is, hogy a *c'est*-típusú kopulás szerkezetek jobb oldalra diszlokált szabad topikot is engedélyezhetnek. Ezekre támaszkodva az alábbi következtetést vonhatjuk le: az *aboutness* viszonyjal jellemezhető szabad topik esetében — a keretként funkcionáló szabad topikokkal ellentétben — lehetőség van jobb oldali diszlokációra is, jóllehet e jelenség marginálisnak tűnik. Ezt a következtetést a fentebb idézett, a szakirodalomból kölcsönzött példák is alátámasztják: a szabad topik R-TOP pozíciója nem a kopulás szerkezetéhez köthető, hanem ahhoz, hogy az (*aboutness*) szabad topikot nem teljes megnyilatkozás követi. Ez egyaránt jellemzi a *c'est*-típusú szerkezethez kapcsolódó szabad topikokat (13, 16) és a nem *c'est*-típusú szerkezetben előforduló *aboutness* szabad topikokat (14, 15). (15)-ben ugyanis a *la Migros* 'a Migros' nem az állítás érvényességi területét határozza meg, hanem a predikátumhoz kapcsolható: az *ils* 'ők' klitikus névmás és az R-TOP pozíciójú NP közötti részbenrendezett halmaz relációból lehet a klitikus névmás referenciáját kikövetkeztetni, a *la Migros* tulajdonképpen logikai alanyként (*aboutness* topikként) egészíti ki a predikátumot. Hasonlóan elemezhető a korpuszunkban található egyetlen (15)-tel rokonítható jobb oldali szabad topikos megnyilatkozás (24), amelyben a *les danseurs* 'a táncosok' és a 'mi' értelemben használt *on* klitikus névmás közötti referenciális viszony a típus-osztály inferenciához sorolható.¹⁸

¹⁸ A *les danseurs* és az *on* közötti teljes koreferencia lehetőségéről lásd lentebb.

- (24) *on s'entend très bien, les danseurs*
 PRON.INDEF.CL RECIPR ért nagyon jól DEF.SG táncos.PL
 'mi táncosok nagyon jól megértjük egymást' (61alh1)

A diszlokált elem és a tagmondat között létrejövő szemantikai kapcsolat tehát ezekben az esetekben az anaforikus köteléknek köszönhetően jön létre. E szemantikai kapcsot a szabad topik és az utána álló megnyilatkozás között a részbenrendezett halmaz reláció típusú anaforikus inferencia (8d, 15, 24) mellett létrehozhatják más anaforikus elemek is — birtokos determináns (25a), adverbium (25b) —, illetve implicit birtokviszony (26) vagy közös fogalmi mezőbe tartozás (2) (27) is.

- (25) a. *mais nous, au pire de toute façon il y a*
 de mi legrosszabb esetben mindenképpen van
notre maison
 POSS ház
 'nekünk a legrosszabb esetben is mindenképpen ott van a házuk'
 (75clb1)
- b. *le climat des Açores, hein*
 DEF.SG éghajlat PREP+DEF.PL Azori.PL [diskurzusjelölő]
on sait que l'air est chaud qu'
 PRON.INDEF.CL tud hogy DEF.SG levegő meleg REL
on a en Europe vient de là-bas
 PRON.INDEF.CL van neki PREP Európa jön PREP ott
 'ami az Azori-szigetek éghajlatát illeti, tudjuk, hogy az európai
 meleg levegő onnan jön' (61alh1)
- (26) *mon père, il y avait le, on*
 POSS [szándékolt: apa] volt DEF.SG PRON.INDEF.CL
a fête les cinquante ans
 ünnepelte DEF.PL ötven év.PL
 'az apám, volt a, az ötven éves születésnapját ünnepeltük' (75cac1)
- (27) *le cinéma, on va voir un film*
 DEF.SG mozi PRON.INDEF.CL AUX nézni INDEF.SG film
on s'assoit dans un fauteuil on
 PRON.INDEF.CL leül PREP INDEF.SG ülés PRON.INDEF.CL
attend que le film passe
 vár hogy DEF.SG film lemegy
 'ami a mozit illeti, elmegyünk egy filmre, leülünk egy székbe,
 várjuk, hogy lemenjen a film' (92aaf3)

3.3. A formai és szemantikai-pragmatikai sajátosságok összefüggései

Fentiek alapján tehát a szabad topikos szerkezetek nem alkotnak teljesen homogén csoportot sem formai, sem szemantikai-pragmatikai szempontból, s a formai és szemantikai-pragmatikai sajátosságok között a következő összefüggéseket figyelhetjük meg. Minél kevésbé explicit a topikalizált összetevő és az őt követő megnyilatkozás közötti szemantikai kapocs, és ezzel párhuzamosan minél gyengébb a diszlokált összetevő szintaktikai integráltsága (például nincs semmilyen anaforikus kapcsolat a diszlokált összetevő és a tagmondat valamely eleme között), annál inkább a teljes megnyilatkozás érvényességi területeként funkcionál a diszlokált összetevő. Megfordítva pedig minél erősebb a diszlokált összetevő szintaktikai integráltsága, azaz minél kevésbé implicit a diszlokált összetevő és a tagmondat közötti szemantikai kapocs (mint például (24)-ben), annál inkább a predikátumot kiegészítő logikai alanyként (*aboutness* topikként) értelmezhető a szabad topikként funkcionáló diszlokált összetevő. A szabad topikos konstrukciók formai altípusai közül tehát szintaktikailag — és prozódiaileg (Stark 1999:346) — a *c'est* típusúak a leginkább integráltak, és az ő esetükben a legerősebb a topik *aboutness*, és nem *frame-setting* értelmezése. A formailag nem *c'est* típusú, de a kopulás szerkezetekhez hasonlóan nem teljes megnyilatkozáshoz, hanem predikátumszerű tagmondathoz csatlakozó szabad topikok tehát a *c'est*-típus szemantikai jellemzőit mutatják. E két csoportba tartozó szabad topikos szerkezetekre a leginkább jellemző, hogy interpretációjukhoz szükség lehet a megelőző kontextusra, és — a kötött *aboutness* (argumentum)topikokhoz hasonlítható módon — ezeknél a konstrukciónál fordult elő, hogy a szabad topik R-TOP pozícióban jelenhetett meg.

Annak ellenére tehát, hogy definíciójuk éles elkülöníthetőséget sugall, a szabad topikként és a nem szabad topikként elemezhető diszlokált összetevők inkább egy kontinuumon helyezhetők el. Hasonló hipotézist állít fel Tógó (1980) és Le Querler (1999): minél inkább „tematizált” egy összetevő, annál erősebb a grammatikai „deintegrációja”. A kontinuum egyik pólusát a *frame-setting* funkcióval és tágabb szemantikai értelmezési lehetőségekkel társítható szintaktikai-intonációs autonómia (Stark 1999), másik pólusát pedig az *aboutness* funkcióval társítható szintaktikai integráltság és explicit szemantikai kötelék alkotja. Az 1. ábrán egy ilyen skálán helyeztük el a szabad topikok egy-egy fentebb jellemzett típusát. Az, hogy az ábrán a megnyilatkozások egymás mellett szerepelnek, csak illusztráció, s nem jelenti azt, hogy mind a négy szempontból egyenlő mértékű az elmozdulás a skálán: míg például a *frame-setting* típusú szabad topik mindig teljes megnyilatkozással

kombinálódik¹⁹, nem mindegyik teljes megnyilatkozással kombinálódó szabad topik *frame-setting* jellegű. Az 1. ábrából az is kitűnik, hogy a kopulás/nem kopulás formai megkülönböztetés helyett igazi jelentősége a teljes/nem teljes megnyilatkozással való kombinációnak van.

1. ábra: a szabad topikok jellemzői

szintaktikai dezintegráció, kombináció teljes megnyilatkozással, implicit szemantikai kapocs, *frame-setting* jelleg

- ↑
- (9) *la fac, c'est bien connu hein, tu as de la liberté*
 - (2) *la zone baignade, tu peux avoir de l'eau jusqu'à cinquante centimètres*
 - (17a) *les filles, euh je te signale euh, Marie, ça fait un mois que je l'ai pas vue*
 - (11) *nos loisirs, on aime bien aller euh à des concerts*
 - (18a) *moi, aucune idée*
 - (20a) *ma mère qui parle anglais, c'est une énorme blague*
 - (10) *lui, c'est plus des trucs documentaires*
 - (24) *on s'entend très bien, les danseurs*
- ↓

szintaktikai integráció, kombináció predikátummal, explicit szemantikai kapocs, *aboutness*

Egy ilyen skála felállításával feloldható az a kérdés is, hogy a (15)-ben és (24)-ben, valamint (16)-ban fellelhető anaforikus viszony koferenciálisnak tekinthető-e vagy sem: ez a csoport átmenetet képez a szabad és a kötött topikok között. Így a kontinuum a különféle topikkihelyezéssel szerkezetekre is kiterjeszthető. A kontinuum a szabad topik és a függő topik közötti kapcsolatra is rávilágít: ahogy azt Stark (1999) is megemlíti, a (11) típusú *aboutness* szabad topik funkciója megegyezik a (szintén *aboutness*) függő topik funkciójával — a különbség leginkább a teljes/nem teljes megnyilatkozással való kombináció révén is jelzett szintaktikai integráltság mértékének segítségével ragadható meg. A függő topik és az esetegyeztetést is mutató klitikumos argumentumtopik közötti szintaktikai különbségek (például szigetmegszorításokra való érzékenység) úgyszintén jól ábrázolhatók, és a kontinuum jelentőségét ebben az esetben is kiemelik egyes átmeneti jelenségek (például az R-TOP pozícióban megjelenő esetegyeztetés nélküli névmások, vö. Ashby 1988).

¹⁹ Ez érvényes a szabad topik zsurnalisztikai szövegekben megtalálható változatára, a kettőspont-szerkezetes újságcímekre (5) is, ahol tipikusan teljes megnyilatkozás (akár averbális predikáció is: (5a)) követi a (*frame-setting*) szabad topikot.

Konklúzió

Tanulmányunkban a szabad topikos szerkezeteket olyan diszlokációs konstrukciókként határoztuk meg, amelyek esetében a topik szerepű diszlokált összetevő nem integrálható a tagmondatba, és nem köt olyan koreferens tagmondaton belüli „ismétlő” elemet, ami a kihelyezett összetevőt reprezentálná — a diszlokált konstituens és a tagmondat között csak interpretációs kapcsolat van.

A szabad topikos szerkezetek nem alkotnak homogén csoportot. A kétféle topikfunkció — a megnyilatkozás érvényességi területének meghatározása (*frame-setting*) és az, hogy a megnyilatkozás a topikról szól (*aboutness*) — egyaránt jellemezheti a szabad topikokat. Az *aboutness*- illetve *frame-setting*-jelleg összefüggésbe hozható azzal, hogy a szabad topik funkciójú NP milyen mértékben kötődik szintaktikailag és szemantikailag az őt követő megnyilatkozáshoz, illetve hogy ez utóbbi teljes-e vagy hiányos, csupán predikátumszerű-e. Minél explicitebb módon van kifejezve a diszlokált összetevő és a megnyilatkozás közötti szemantikai kapcsolat (például anforikus elemek által), annál inkább mozdul el a diszlokált összetevő topikjellege a keretfunkciótól az *aboutness*-szerep felé. Az *aboutness* szabad topik gyakrabban kombinálódik nem teljes, predikátumszerű megnyilatkozással, míg a *frame-setting* szabad topikot mindig teljes megnyilatkozás követi. A predikátumszerű megnyilatkozással kombinálódó szabad topik tehát — akár *cleft*-típusú, akár nem *cleft*-típusú — mindig *aboutness*-jellegűt mutat, és ennél a csoportnál engedélyezett a szabad topik jobb oldali, R-TOP pozícióban való megjelenése is. Ezen jellemzők alapján egy olyan kontinuum állítható fel, amely nemcsak a szabad topikos szerkezetek jellemzőiről ad képet, hanem a többi topikkihelyezési konstrukcióra is alkalmazható, és segítségével a különböző átmeneti jelenségek is megragadhatók.

Hivatkozások

- Ashby, William J. 1988. The syntax, pragmatics, and sociolinguistics of left- and right-dislocations in French. *Lingua* 75: 203–229.
- Barnes, Betsy Kerr 1985. *The pragmatics of left detachment in spoken standard French*. Amsterdam–Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.
- Berrendonner, Alain – Marie-José Reichler-Béguelin 1997. Left dislocation in French: varieties, norm and usage. In Jenny Cheshire – Dieter Stein (szerk.) *Taming the vernacular: from dialect to written standard language*, London – New York, Longman, 200–217.
- Blanche-Benveniste, Claire 1981. La complémentation verbale: valence, rection, et associés. *Recherches sur le français parlé* 3: 57–98.

- Blasco-Dulbecco, Mylène 1999. *Les dislocations en français contemporain*. Paris, Honoré Champion.
- Cadiot, Pierre 1992. Matching syntax and pragmatics: a typology of topic and topic-related constructions in spoken French. *Linguistics* **30**: 57–88.
- Chafe, Wallace 1976. Givenness, contrastiveness, definiteness, subjects, topics and point of view. In Charles Li (szerk.) *Subject and topic*, New York, Academic Press, 25–56.
- Chafe, Wallace 1987. Cognitive constraints on information flow. In Russell S. Tomlin (szerk.) *Coherence and Grounding in Discourse*, Amsterdam, John Benjamins, 21–52.
- Chafe, Wallace 2008. Aspects of discourse analysis. *Brno Studies in English* **34**: 23–37.
- Cinque, Guglielmo 1977. The movement nature of left dislocation. *Linguistic Inquiry* **8**: 397–412.
- De Cat, Cécile 2002. *French dislocation*. PhD disszertáció, University of York, UK.
- Delais-Roussarie, Elisabeth – Jenny Doetjes – Petra Sleeman 2004. Dislocation. In Francis Corblin – Henriëtte de Swart (szerk.) *Handbook of french semantics*, Stanford, CSLI Publications, 501–528.
- Detges, Ulrich – Richard Waltereit 2014. *Moi je ne sais pas* vs. *Je ne sais pas moi*: French disjoint pronouns in the left vs. right periphery. In Kate Beeching – Ulrich Detges (szerk.) *Discourse functions at the left and right periphery. Crosslinguistic investigations of language use and language change*, Leiden, Brill, 24–46.
- Deulofeu, José 1979. Les énoncés à constituant lexical détaché. *Recherches sur le français parlé* **2**: 75–110.
- Downing, Angela 1991. An alternative approach to theme: a systemic-functional perspective. *Word* **42**(2): 119–143.
- Durand, Jacques – Bernard Laks – Chantal Lyche 2002. La phonologie du français contemporain: usages, variétés et structure. In Claus D. Pusch – Wolfgang Raible (szerk.) *Romanistische Korpuslinguistik – Korpora und gesprochene Sprache / Romance corpus linguistics – Corpora and spoken language*, Tübingen, Gunter Narr Verlag, 93–106.
- Durand, Jacques – Bernard Laks – Chantal Lyche 2009. Le projet PFC: une source de données primaires structurées. In Jacques Durand – Bernard Laks – Chantal Lyche (szerk.) *Phonologie, variation et accents du français*, Paris, Hermès, 19–61.
- Fradin, Bernard 1988. Approche des constructions à détachement: la reprise interne. *Langue française* **78**: 26–45.
- Fradin, Bernard 1990. Approche des constructions à détachement: inventaire. *Revue Romane* **25**(1): 3–34.
- Götze, Michael *et al.* 2007. Information structure. In S. Dipper – M. Götze – S. Skopeteas (szerk.) *Information structure in cross-linguistic corpora: Annotation guidelines for phonology, morphology, syntax, semantics and information structure*, Vol. 7, Potsdam, Universitätsverlag Potsdam, 147–187.

- Higgins, Francis Roger 1973. *The pseudo-cleft construction in English*. PhD disszertáció, Massachusetts Institute of Technology.
- Horváth Márton Gergely 2015. A jobb oldali diszlokáció a beszélt franciában. In Gécszeg Zsuzsanna (szerk.) *Lingdok 14. Nyelvészdoktoranduszok dolgozatai*, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola, 61–85.
- Hu, Jianhua – Haihua Pan 2008. A semantic-pragmatic interface account of (dangling) topics in Mandarin Chinese. *Journal of Pragmatics* 40: 1966–1981.
- Huang, Ray Rui-heng – Jen Ting 2006. Are there dangling topics in Mandarin Chinese? *Concentric: Studies in Linguistics* 32(1): 119–146.
- Jacobs, Joachim 2001. The dimensions of topic–comment. *Linguistics* 39: 641–681.
- Lambrecht, Knud 1981. *Topic, antitopic and verb agreement in non-standard French*. Amsterdam, John Benjamins.
- Lambrecht, Knud 1994. *Information structure and sentence form*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Lambrecht, Knud 2001. Dislocation. In Martin Haspelmath és mtsai (szerk.) *Language typology and language universals 2*, Berlin, Mouton de Gruyter, 1050–1078.
- Larsson, Eva 1979. *La dislocation en français. Etude de syntaxe générative*. Lund, Gleerup.
- Le Querler, Nicole 1999. Dislocation et thématization en français. In Claude Guimier (szerk.) *La thématization dans les langues. Actes du colloque de Caen 1997*, Bern, Peter Lang, 263–275.
- Prévost, Sophie 2003. Détachement et topicalisation: des niveaux d’analyse différents. *Cahiers de Praxématique* 40: 97–126.
- Reichler-Béguelin, Marie-José 1993. Anaphores associatives non lexicales: incomplétude macro-syntaxique? In S. Karolak – T. Muryn (szerk.) *Complétude et incomplétude syntaxique dans les langues romanes et slaves. Actes du 6e Colloque international de Linguistique romane et slave (Cracovie, 29 sept.-3 oct. 1991)*, Cracovie, Wydawnictwo Naukowe WSP, 327–379.
- Reinhart, Tanya 1981. Pragmatics and linguistics: an analysis of sentence topics. *Philosophica* 27(1): 53–94.
- Salles, Mathilde 2014. Identifiabilité et activation référentielles dans les titres de presse. *SHS Web Conferences* 8: 3209–3223.
- Stark, Elisabeth 1999. Antéposition et marquage du thème (topic) dans les dialogues spontanés. In Claude Guimier (szerk.) *La thématization dans les langues. Actes du colloque de Caen 1997*, Bern, Peter Lang, 337–358.
- Tôgô, Yûji 1980. Thématization et niveau communicatif de l’analyse linguistique. *Bulletin d’études de la linguistique française* 14: 15–24.